

לכבוד שבת קדש – פרשת בראשית תש"ף

וזהב הארץ ההיא טוב – זו תלמודה של א"י

דף שבועי לעיסוק בסוגיות ארץ ישראליות – נכתב ע"י חגי צמיר

שהאור נגזר בתורה. כך כתב בובר בספרו 'אור הגנוז': "מה יעשו צדיקים כשימצאו משהו מן האור הגנוז בתורה? השיבו: יגלוהו באורח חיים". הרב צבי יהודה קוק זצ"ל הוסיף לכך רובד עמוק ואמר שהאור גנוז בעולם. השורש של המילה עולם הוא מלשון היעלם, משהו עלום ונסתר. האור הרוחני המבטא את רצונו של הקב"ה ונוכחותו נמצאת בעולם. אולי לא מקרי הוא השימוש בערבית במילה 'מעלם' – 'עולמא' כדי להגדיר מורה, חכם, מי שתפקידו להיות מורה הדרך, שזו בעצם אותה משמעות כמו תורה, מלשון הוראה.

התבוננות בעולם ובתיאור הבריאה מגלה כי הדבר הראשון שנברא בעולם הוא – האור. ואכן גם המדע הגיע היום למסקנה שהעולם החל באור. המפץ הגדול הוא התפרצות אדירה של אנרגיה ואור. אור זה לא נעלם, אלא הלך והתגשם (נהיה גשמי) עד שהפך לחומר.

מי שקורא את תיאור הבריאה רואה שזה התהליך המתרחש בבריאה. ששת ימי הבריאה מחולקים לשני מחזורים. ביום הראשון נברא האור, ומקביל לו היום הרביעי שבו נבראים המאורות. ביום השני נבראים המים והשמיים, ומקביל להם היום החמישי שבו נבראים הדגים והעופות החיים במים ובשמיים. ביום השלישי נבראת הארץ והצומח, ומקביל לכך היום השישי בו נבראים האדם וחיות היבשה.

זהו תהליך של 'התגשמות'. האור, שהוא מציאות רוחנית ולכן הוא אין סופי, הוא המציאות ה'חומרית' שמתפשטת למרחקים הגדולים ביותר, אחריהם המים הם נוזליים ומתפשטים, ורק לבסוף הארץ שהיא בעלת חומר מוצק ומוגבל.

העולם מורכב מאטומים הבנויים מגרעין המכיל פרוטונים וניטרונים, ומקליפה המורכבת מאלקטרונים המסובבים אותו. למעשה, כמעט כל חלל האטום הוא ריק (חושך גדול) אם היו דוחסים את כל האטומים בעולם, היה כדור הארץ בגודל של קופסת גפרורים, והשמש בגודל של דלי כבד.

תנועת האלקטרונים היא זו שיוצרת זרם חשמלי והיא הופכת לאור. הדבר שמאפשר את תנועת האלקטרונים היא אנרגיה. אותה אנרגיה של בריאת העולם. אור הגנוז. ואכן, אם אנרגיה זו תשתחרר בצורה לא מבוקרת בידיהם של רשעים, בכוחה להרוס את העולם כולו, זוהי – פצצת הגרעין.

אולם, מכאן אנו למדים שהחושך – הרוע וחוסר המוסר, הוא הקליפה החומרית של העולם, ובתוך החושך עצמו גנוז אור

השבוע אנו מתחילים לקרוא מחדש את ספר בראשית. ספר זה - הראשון מבין חמשת חומשי התורה איננו כולל אף מצוה. וידועה אמירתו של רש"י על הפסוק הראשון בתורה **אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל [את] התורה אלא (שמות יב ב) מ'החודש הזה לכם', שהיא מצוה ראשונה שנצטוו [בה] ישראל.** אם התורה היא רק ספר מצוות היתה צריכה התורה להתחיל במצוה הראשונה בתורה שמופיעה רק בספר שמות. אלא שספר בראשית הוא ספר שבא ללמד אותנו ערכים ומוסר, הנהגות ומסרים – **מעשה אבות סימן לבנים.** ולכן את ספר בראשית צריך ללמוד כמוסר ודרך ארץ והתנהגות בני האדם.

המשנה מלמדת אותנו מתוך עיון בתורה כי **בעשרה מאמרות נברא העולם ומה תלמוד לומר והלא במאמר אחד יכול להבראות אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות וליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות** (אבות פרק ה משנה א). עשר פעמים נאמר בבריאת העולם **"ויאמר"** ללמדך מה חשיבות האמירה. במילים היוצאות מפינו אנו יכולים לברוא עולם או חס וחלילה להחריבו.

ואכן התורה מציינת כי מאמרו של הקב"ה בוצע. אחרי **"ויאמר"** תאמר התורה **"ויהי כן"**. כבר עסקנו בעבר במשמעות המילה 'כן' המבטאת התכוונות לרצונו של הקב"ה. אך לכל זה בתיאור בריאת העולם יש יוצא מן הכלל. **וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי אוֹר:** ולא נאמר **ויהי כן**. מכאן למדו חז"ל (ורש"י הלך בעקבותיהם) שהאור שנברא בבריאת העולם היה אור מיוחד אותו רצה הקב"ה להעניק לעולם אך התוצאה הסופית היתה שהאור הראשון האלוקי נגזר. **א"י בר סימון אותה האורה שנברא בה העולם, אדם הראשון עמד והביט בה מסוף העולם ועד סופו, כיון שראה הקדוש ברוך הוא מעשה דור אנוש ומעשה דור המבול ומעשה דור הפלגה שהן מקולקלים עמד וגנוז מהם (בראשית רבה (וילנא) פרשת בראשית פרשה יב).** מהו אור זה והיכן נגזר?

כיום, מקורות האור העולמיים הם השמש והירח. אך הם נבראו רק ביום הרביעי, ואילו האור עצמו נברא ביום הראשון. אם כן – מה האיר עד היום הרביעי? חז"ל מסבירים שזהו האור הגנוז. אור רוחני מיוחד שהאיר בעולם ללא מקורות אור, ובו היה רואה האדם מראש העולם ועד סופו. ראה הקב"ה שאין כדאי לרשעים להשתמש באור זה, עמד וגנוז לצדיקים לעתיד לבוא (רש"י בראשית א, ד). היכן אם כן גנוז אור זה? בספרי החסידות ניתנת התשובה

גדול. אם נדע להתבונן בעולם במשקפיים כאלה נגלה שהעולם מלא אור וטוב.

חז"ל אומרים שהאור הגנוז חזר להאיר לאדם הראשון במשך 36 שעות (בראשית רבה יא, ב) המדרש מתאר שאמנם כשנבראו המאורות נגזו האור. אך ביום שישי לרגל בריאת האדם האיר האור בעולם, ובלייל שבת וביום המשיך להאיר האור, ורק במוצאי שבת נגזו. כאשר ראה אדם הראשון שנהיה חושך, פחד שכך יישאר העולם – שרוי בחושך של קשיים מכשלות ורוע. נתן לו הקב"ה שתי אבנים אותן הקיש זו בזו וכך נברא האור לאדם. זו הסיבה בגללה נקבע להלכה שבמוצאי שבת בהבדלה מברכים "בורא מאורי האש". לא הקב"ה ברא, אלא האדם ברא.

בעבר עסקנו כבר באחריותו של האדם לעולם. כאן אנו למדים רובד נוסף. האור והטוב נמצאים כאן בעולם, תפקידנו הוא לגלות את האור הגנוז. להוציא אותו מהכח לפועל, ולזכור שזה תלוי בנו. אפשר להתלונן כל הזמן על החושך ולומר שהוא בכמות גדולה יותר ואפשר להוסיף אור ולהרבות טוב. **הצדיקים הטהורים אינם קובלים על הרשעה אלא מוסיפים צדק, אינם קובלים על הכפירה אלא מוסיפים אמונה, אינם קובלים על הבערות אלא מוסיפים חוכמה.** הרב קוק, ערפילי טוהר" עמ' ל"ט. אפשר לקטר ולהתבלונן על החושך ואפשר לפעול להוספת אור – הבחירה היא שלנו.

=====

אור הגנוז הוא שמו של יישוב קהילתי ליד מירון השייך למועצה אזורית מרום הגליל. היישוב הוקם בשנת 1989 על ידי קבוצת חוזרים בתשובה בסיוע ארגון אמנה. תושבי היישוב הם תלמידיו של הרב והמקובל מרדכי שיינברגר תושב ירושלים שבין החומות, שהוא חתנו ותלמידו של הרב יהודה צבי ברנדווין, גיסו ואחד מממשיכי דרכו של הרב המקובל יהודה ליב אשלג. ביישוב ישנם מוסדות חינוך כתלמוד תורה, ישיבה, ואף מקווה אזורי. ביישוב קיים גם יקב באותו השם. בנוסף הקימו מספר תלמידים ביישוב את מכללת אילמה לריפוי טבעי בראשות הרב יובל אשרוב מתלמידיו של הרב שיינברגר. שמו של היישוב לקוח מהקבלה בהקשר למדרש על גניזתו של האור הראשוני שנברא ביום הראשון על פי ספר בראשית. אך זה גנוז לצדיקים לביאת המשיח, ודמותו של רשב"י שעסק בקבלה וביאת המשיח היתה סמל לתושבים השקימו את הישוב. אך הגנוז הוא גם שם של ספר רב השפעה שכתב מרדכי מרטין בובר. הוא נחשף לספרות החסידיית בשנת תרס"ד (1904) כאשר קרא באקראי ספר שנכתב על הבעל שם טוב

– צוואת ריב"ש. בדמותו של הבעש"ט מצא בובר מופת של "אדם שלם" והוא הרגיש חובה "לבשר אותו לעולם".

בובר החל ללקט את הספרות החסידיית, בחר מתוכה קטעים וסיפורים שלהערכתו דיברו אל בני דורו המשכילים – יהודים שהתרחקו מיהדותם, כדי לחשוף לפנייהם את עולם החסידות ואת ערכיו. הוא פרסם קבצים של סיפורי חסידים על דמויות מרכזיות בתנועת החסידות, ובהם הבעש"ט, תלמידו זב בער ממזריץ, רבי נחמן מברסלב (נינו של הבעש"ט), ואת ספרו אור הגנוז, שנכתב תחילה בגרמנית (תרפ"ד – 1924) ולאחר מכן הורחב למהדורה עברית מחודשת ומורחבת (1947, 1958). לפי תפיסתו של בובר, הייתה החסידות "התנועה הדתית האמיתית האחרונה בעם ישראל".

אור הגנוז הוא ספר שכתב ובו מאות סיפורים ואגדות על ששת הדורות הראשונים בתנועת החסידות – מימיו של הבעש"ט (הבעל שם טוב, המאה ה-18), ועד ימי רבי חנוך מאלכסנדר, תלמידו של רבי מנחם מנדל מקוצק (המאה ה-19). הספר ראה אור לראשונה בגרמנית בשנת תרפ"ד – 1924, ומהדורה עברית מורחבת בשנת תש"ז – 1946. בהקדמה למהדורה העברית המורחבת הסביר בובר את מטרתו בכתיבת הספר: "להעלות דיוקנאות הצדיקים ודיוקן חייהם" לפי החומר המצוי בכתב, "בצירוף משהו שבעל פה". דיוקנאות אלו הם, לפי עדותו של בובר, "דברי אגדה ודברי אמת כאחד", והוא ראה את עיקר תפקידו בשרטוט "הקו הסיפורי הטהור" ובתיאור האירועים בצורה ראויה "ובבהירות רבה ככל האפשר". ולכן "עיקר היה אפוא לבחור ולספר מבין האגדות הרבות המסורות... אותן אגדות, שבהן מתבטאות ביטוי מובהק תכונתו ודרכו של צדיק פלוני", "ואז לצרף אותן "לתמונה של חיי איש".

במבוא לספר מוצגים עיקרי החסידות לפי תפיסתו של בובר, וכן סקירה של דמויות הצדיקים, מנהיגי החסידות, ותיאור פועלו וייחודו של כל אחד מהם, לצד הסברים על הקשרים ועל היחסים ביניהם.

הוא ראה בחסידות מודל המוצא את האור הגנוז במעשיו של כל אחד ואחד. "זמך מה לפני פטירתו אמר רבי זוסיא: **אם ישאלו אותי למה לא הייתי משה – אדע מה להשיב. אבל אם ישאלו אותי למה לא הייתי זוסיא – יסתתמו טענותי.**" על כל אחד להגיע למדרגה שלו. את כתיבת ההקדמה למהדורה העברית המורחבת סיים בובר במניע "לחיבור המקיף החדש", והוא אווירא דארץ ישראל: "חכמינו אומרים עליו שהוא מחכים. אני קיבלתי ממנו דבר אחר – הכוח להתחיל שוב". לקום מחר בבוקר ולהתחיל מבראשית.

בברכת שבת שלום ומבורך – הגי עמיצור

לקבלת הדף במייל היכנסו לקישור <https://lp.vp4.me/fw3x>